

Katso puoliherraa, katso ihmistä

Lectio praecursoria 11.12.2020

Konsta Kajander

FM Konsta Kajanderin etnologian väitöskirja Talonpoika, herra, puoliherra. Etnologinen tutkimus puoliherra-kategorioista ja talonpoikaisuuden kulttuurisista malleista suomalaisissa sanomalehdissä 1847–1870 tarkastettiin 11.12.2020 Jyväskylän yliopistossa. Vastaväittäjänä toimi dosentti Eija Stark Suomalaisen Kirjallisuuden Seurasta ja kustoksena professori Laura Stark Jyväskylän yliopistosta. Väitöskirja on luettavissa JYX-julkaisuarkistossa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8428-1>.

Ihmistieteiden Hyvät, Pahat ja Rumat

Jos minun pitäisi tiivistää ihmistieteiden tehtävä lyhyesti, kolmella sanalla, tekisin sen näin: me katsomme ihmistä. Parhaistakaan aikomuksista huolimatta katsominen ei ole mahdollista ”avoimin mielin”, vaan katsettamme ohjaavat tieteen paradigmat ja agendat. Tutkimustuloksemme riippuvat tietoteoreettisista ja menetelmällisistä ratkaisuistamme, johon vaikuttavat myös yhteiskunnalliset arvot. Ne määrittelevät yhdessä sen, minkälaisia kysymyksiä esitämme ihmisinä ihmisistä ihmisille. Me etnologit katsomme ihmisiä kulttuurisista näkökulmista. Kulttuuri on paitsi keskeisin tutkimuskohteemme myös teoreettinen käsitteemme, jonka avulla teemme tulkintoja ihmisistä, tutkimusta varten muodostamaamme aineistoon nojautuen.

Humanistisissa tieteissä, tarkemmin sen oppihistorioissa, kerrotaan usein myyttisiä länkkäritarinoita ”käänteistä”, jotka kukistavat eri aikojen tieteentekijöitä kahlitsevan Pahan. Tarinan Hyvän kuudesta laukeavan tähtäimessä on ollut, juonesta riippuen, esimerkiksi pirullinen positivismi, heiveröinen hermeneutiikka, fallosentrinen miestiede, keisarinna uudet aatteet, naiivi realismi ja postmoderni puppu. Nämä tarinat kertovat ilkeästä ja Rumasta demonista, joka on likvidoitava eepissä kaksintaistelussa Hyvää edustavan -ismin nimissä. Me tieteentekijätkin ajaudumme helposti tarinoita kertovien Seireenien laulujen lumoihin, etenkin, jos ne vetoavat oikeina pitämiimme maailmankuviin.

Toisen koulukunnan edustajaa toki voi, ja täytyykin, herätellä aika ajoin dogmaattisista päiväunistaan parilla napakalla oikealla tai vasemmalla koukulla. Iskuja kutsutaan myös rakentavaksi kritiikiksi, jota ilman tiede ei edistyisi, eikä tietomme maailmasta kumuloituisi. Tämä ei kuitenkaan saisi tarkoittaa sitä, että eri paradigman opetuslapset heitettäisiin aina pesuveden mukana preerialle korppikotkien nyljettäväksi.

Parhaimmillaan käännteet, olivat ne sitten esimerkiksi affektiivisiä (ks. Kajander & Salmi 2018), kielellisiä, refleksiivisiä, digitaalisia tai post-humanistisia, tuovat raikasta lähdevettä jo kuivumassa olevaan aikaisemman tutkimuksen kaivoon. Ongelmia seuraa, jos tarinaa kertova opettaja ja hänen opetuslapsensa erehtyvät luulemaan, että oma paradigma on Ainoa Oikea tietämisen tapa, ja oppihistoriallisen tarinan kiistaton Hyvä. Jos tarinat olisivat totta, me humanistit tekisimme *monotieteellistä* tutkimusta *monitieteisen* tutkimuksen sijaan. (Kajander 2019.)

Onneksi kulttuurit ovat moniulotteisia ja monitulkintaisia ilmiöitä. Niinpä myös teoreettisten ja menetelmällisten näkökulmien tulee olla monipuolisia. Tällainen ideaali on aidon, jopa tieteidenvälisen tutkimuksen mitta, parhaimmillaan vielä sellainen, joka palvelee laajemminkin yhteiskuntaa ja sen asukkaita. (Kajander & Laine-Frigren 2018.) Eriävistä näkökulmista saa, ja pitääkin keskustella rakentavassa hengessä. Ihmistieteilijät eivät kuitenkaan voi toimia samanaikaisesti syyttäjinä, tuomareina ja pyöveleinä. He eivät voi käsitellä tutkimuskohteitaan Hyvinä tai Pahoina, vaan pyrkii ymmärtämään, miksi ihmiset pitävät heitä Hyvinä, Pahoina tai Rumina, ja mitä nämä arvot ja normit kertovat laajemmin ihmisyyhteisöjen toiminnasta.

Puoliherrat ja Tikkakosken mannekiini kognitiivisten käännteiden pyörteissä

Tänään tarkastettavassa väitöskirjassani suoritin oman paradigmaattisen uskonhyppyni. Niin kauan kuin muistan, minua on kiehtonut kysymys siitä, miksi ihminen ajattelee niin kuin ajattelee, ja miksi hän toimii niin kuin toimii. Tämä oli ensimmäisessä HOPS-keskustelussani antamani peruste sille, miksi olin tullut lukemaan etnologiaa. Vielä tutkijaurani alkutaipaleella suljin kategorisesti pois objektiivisuuden ja selittävän tutkimuksen mahdollisuuden: nehan kuuluivat luonnontieteiden piiriin. Metodologisen dualismini hengessä olin vakuuttunut siitä, että uskottava kulttuureja koskeva tulkinta perustuu aina toisten mokaasiineissa kävelyyn. Vähitellen aloin kuitenkin epäillä omaa kantaani. Voisiko ihmisen toimintaa sekä ymmärtää että selittää? (Kajander 2013.)

Väitöskirjani Hyvät, Pahat ja Rumat löytyvät 1800-luvun puolivälin Suomen suuruhtinaskunnasta, erityisesti niitä koskevasta sanomalehtikeskusteluista. Tutkin siinä puoliherroja, jota keskustelijat määrittelivät suhteessa sääty-yhteiskunnan talonpoikaisiin kulttuurisiin malleihin ja modernisoituvan Suomen uusiin sivistysihanteisiin. Keskusteltavaa riitti. Teollistuminen, taloudellisen säätelyn purkaminen, kulkuyhteyksien paraneminen, suomen kielen aseman muuttuminen, kansallinen herääminen, koulutuksen uudistaminen sekä sanomalehdistön julkisen keskustelun avautuminen loivat mahdollisuuksia myös talonpoikaissäädyn ja säätyjen ulkopuolisten sosiaalisen aseman nousulle. Kirjoittajat eivät olleet pelkästään ylemmistä säädyistä. Myös niin sanotulla kansalla tai rahvaalla oli nyt mahdollisuus osallistua ensi kertaa julkiseen keskusteluun. Tällaisen väylän tarjosivat lehtien kotimaan palstoilla julkaistut maaseutukirjeet, joita voidaan pitää nykyaikaisten

yleisöosastokirjoitusten ja paikallisuutisten sekoituksena, oman aikansa sosiaalisena mediana.

Tutkimukseni paikantuu osaksi kognitiivista kulttuurintutkimusta, jonka tarina on niin ikään osa edellä mainittuja ihmistieteiden käännteitä. 1900-luvun puolivälin kognitiivisen vallankumouksen myötä antropologit, filosofit, kieli-, tietojenkäsittely- ja neurotieteilijät sekä psykologit kiinnostuivat ihmismielestä uudella tavalla. Ihmisiä ja heidän kulttuurejaan tarkasteltiin nyt informaatiota prosessoivina järjestelminä, joiden toimintaa tulkittiin yhtä lailla osallistuvalla havainnoinnilla kuin vaikkapa tekstiaineistoilla. Viimeistään 1970-luvulla kognitiiviset tuulet puhalsivat myös Suomeen. Pioneerit kuten Anna-Leena Siikala, Annikki Kaivola-Bregenhøj, Satu Apo ja Seppo Knuutila sovelsivat lähestymistapaa ensin folkloristiikkaan, jonka jälkeen uskontotieteilijät Matti Kamppinen, Veikko Anttonen ja Ilkka Pyysiäinen olivat luomassa kansainvälisestäkin laajaa huomiota saanutta kognitiivista uskontotiedettä. Unohtaa ei sovi myöskään Jukka Pennasta ja Hannu I. Heikkistä, jotka olivat mukana levittämässä lähestymistapaa kulttuuriantropologeille.

Oma tieteenalani etnologia sen sijaan odottaa vielä kognitiivisia käännteitään. Itse olen toivoakseni ollut mukana näyttämässä tienviittaa niille, jotka ovat kiinnostuneita kulttuurisista ajattelutavoista, muistamisesta, havaitsemisesta ja oppimisesta. Kognitiivinen lähestymistapa on jo herättänyt kasvavaa kiinnostusta suomalaisten yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa (ks. Kajander 2018). Uskallan myös toivoa, että historian tutkijatkin ottaisivat osaa talkoisiin. Paraskaan teoria ei tule toimeen ilman empiriaa. Esimerkiksi aate-, kulttuuri- ja sosiaalishistorioitsijat sekä mentaliteeteista ja maailmankuvista kiinnostuneet tutkijat voivat hyödyntää menneisyyden lähdeaineistojen luentaa kognitiotieteiden uusimmilla teoreettisilla apuvälineillä (ks. Valtonen 2003; Dunér 2018).

Mitä kognitiivinen katse merkitsee käytännössä kulttuurien ja niiden tutkimuskohteiden, kuten puoliherran kannalta? Lähestymistavassa kulttuuri katsotaan tiedoksi, oikeammin skemaattiseksi tietovarannoksi, joka mahdollistaa toiminnan ja kommunikaation muiden ihmisten kanssa. Ympäristöstä päivittäin saamamme informaatio on periaatteessa rajatonta. Niinpä ihmismielessä evoluution kuluessa kehittyneet kognitiiviset mekanismit suodattavat havaitsemamme informaation helpommin jäsennettävään muotoon. Tämä tapahtuu yksinkertaistavien luokittelujen eli kategorisointien avulla. Tällöin hahmotamme, ketkä kuuluvat ”meihin” ja ketkä ”muihin”. Lisäksi yhteisön käyttäytymistä säätelevät kulttuuriset mallit, jotka kertovat, miten meidän kannattaisi käyttäytyä asiallisesti erilaisissa kohtaamistilanteissa, oli kyse sitten sukujuhlista, liikenneruuhkista, kaupan kassajonoista tai sosiaalisen median kommentointiketjuista. Kulttuuri, sen kategoriat ja mallit toimivat tällöin ikään kuin karttana, jonka avulla osaamme suunnistaa merkitysten entropiassa.

Halusimme tai emme, olemme jatkuvasti luokittelujen kohteena. Näitä luokkia kutsutaan sosiaalisiksi kategorioiksi, ja niitä voi olla samalla ihmisellä useita. Esimerkiksi tämän lektion laatija voidaan luokitella samanaikaisesti esimerkiksi perheenjäseneksi, ystäväksi, kumulaiseksi etnologiksi, kulttuurihistoriallisesti orientoituneeksi medioiden tutkijaksi, jyvaskyläläiseksi musiikin harrastajaksi ja

kollegaksi. Lyhyesti sanottuna: edessänne seisoo Tikkakosken mannekiini, nykyään hengenviljelijä Kortepohjasta.

Mutta keitä, tai tarkemmin mitä, olivat 1800-luvun puoliherrat aikakauden sanomalehtikeskustelujen perusteella? Ennen kaikkea kyse oli selkiytymättömästä anomaliasta, yhteisöissä esiintyneistä poikkeustapauksista, jonka edessä aikakauden ihmiset olivat ymmällään. Varhaismodernilta ajalta periytyneen säätyopin mukainen huoneenhallitus ei ollut valmiina ottamaan vastaan ovelle kolkuttanutta, modernisoituvan Suomen vierastaan. Ajatus kouluttautuneesta, lukeneesta ja kirjoitustaitoisesta sivistyneestä talonpojasta, saati sivistyneestä säädyttömästä, oli alkuun täysin käsittämätön. Tätä ajattelutapaa 1800-luvun puolivälin lehdistöön osallistuneet keskustelijat yrittivät murtaa.

Mitä opimme tutkimuksestani?

Työni tuloksena voidaan erottaa neljä talonpoikaista kulttuurista mallia, joita puoliherroiksi luokitellut henkilöt aikalaisten mielestä rikkoivat. Seuraavassa esitän, miten näillä 1800-luvun talonpoikaissilla kulttuuriset malleilla on edelleen vaikutusta ajatteluamme ja toimintaamme.

1800-luvun ihannetalonpoika teki ennen kaikkea *työtä*, valittamatta, ja tyytyväisenä Jumalan säätämään osaansa maailmassa. Tämä ei ole aivan vierasta nykyään, vaikka Jumala näyttää vaihtuneen Markkinoiksi, jotka tuntuvat olevan kovin rauhattomia, varsinkin, jos ihmiset eivät ”viitsi” hakea töitä. Tässä ei ole mitään uutta. Niin sanottuja laiskureita oli myös 1800-luvulla, ja heitä kohdeltiin yhteisöjensä pohjasakkana. Tätä ei tule ymmärtää niin, että tämän lection pitäjä halveksuisi töitä tai markkinoita sinänsä. Työnteko luo ihmisille parhaimmillaan perusturvaa, yhteisöllisyyttä ja merkityksellisyyttä elämään. Valitettavasti ihmisen arvoa on alettu mittaamaan yhä etenevissä määrin ”tuloksissa”. Tällaisen ajattelutavan käyneemmät hedelmät näkyvät jo työuupumuksina ja loppuunpalamisina, jotka leviävät pandemian tavoin työyhteisöstä toiseen. Tätä pahimmillaan hengenvaarallista ajattelumallia tukee suomalainen hiljaisuuden kulttuuri, jossa ihmisten odotetaan vaikenevan omista ongelmistaan, tekevän työtä mukisematta, ja selviävän omin avuin tilanteesta kuin tilanteesta, oli tilanne kuinka epätoivoinen tahansa. Ainakin tämän luennon pitäjä toivoisi tähän muutosta.

Tätä kirjoittaessa elämme kuulemma totuuden jälkeistä aikaa, jossa kuka tahansa voi valita oman totuutensa. Mehän olemme maallistunut yhteiskunta, jossa 1800-lukulaisella vanhaluterilaisuudella ei ole enää virkaa, vai mitä? Ajatellaanpa uudelleen. Talonpoikaista elämänmenoa säädellyt *kristillis-siveellinen malli* jatkaa yhä kulkuaan vähemmän hengellisessä, globalisoituneessa Suomessa. Mitä pitäisikään ajatella pääministerin vaatuksesta? Entä presidenttiehdokkaan seksuaalisesta suuntautumisesta? Tai kansanedustajan toikkaroinnista mierontieillä? 1960-luvun niin sanottu seksuaalinen vallankumous ei sittenkään vapauttanut käsityksiämme pukeutumisesta, saati vapaasta seksuaalisesta suuntautumisesta tai kansanedustajien sopivasta käytöksestä. Sitä ei tehnyt myöskään keskioluen vapauttaminen, eikä kosteiden sukupolvien ikuiset bileet. Lööpit kertovat osaltaan siitä, että kansakunnan

moraalisesta tilasta huolestuneiden kansalaisten siveystuntoa on jälleen loukattu, ja tullaan loukkaamaan jatkossakin.

Me suomalaiset olemme myös *vaatimatonta* ja *säästäväistä* kansaa. Pröystäilyä katsottiin pahalla jo 1800-luvulla, vaikkakin ylemmiltä säädyiltä sitä saattoi odottaa. Talonpoikaisväestön sen sijaan tuli pysyä herran nuhteessa. 1800-luvulla synnistä saattoi käydä sellainen arkipäivän itsestänselvyys kuin kahvi. Sellainen kun saattoi viedä talon perikatoon. Vaikka kahviin on jo köyhemmälläkin varaa, markkinat luovat tilaa uudelle erottelulle. Työttömyyskorvauksista taisteleva vielä hyväksyy, jos ylemmän keskiluokan edustaja kehuskelee hienoimmilla kahvilaaduilla, viineillä tai uutta vuosimallia olevalla autollaan. Tämäkään ei ota niin koville, kuin iltapäivälehtien miljonääriööpit. Jos suomalaista sattuu taloudellisesti onnistamaan, se kannattaa pitää omana tietona. Kateus säilyy ylisukupolvisena perisyntinäme, joka on omiaan osoittamaan vaatimattomuuden ja säästäväisyyden mallien jatkuvuutta.

1800-luvun lehdistökeskustelijat eivät pitäneet puoliherroja suinkaan aina Pahoina. Rohkeimmat jopa arvostelivat suoraan omia paikallisyhteisöjään siitä, että he pilkkasivat koulunkäyneen ja lahjakkaan talonpoikaistaustaisen henkilön ulos kylästään. Tällöin peilistä paljastunut Ruma olikin säädynmukaisissa ajattelumalleissa pysytellyt talonpoikaisyhteisö, ei suinkaan väärinymmärretty puoliherra. Jotkut näkivät puoliherrat jopa merkkinä kansakunnan sivistyksen kohentumisesta. Mikäli yhä useampi talonpoikaistaustainen ja säädytön kävisi kansakoulun, kellään ei olisi tarvetta leveillä opillaan. Koulutettu maaseutu ja kaupunkilaisväestö olisi pidemmällä tähtäimellä koko kansakunnan etu, ajattelivat lehtiin kirjoittaneet kansanvalistajat.

Vaan onnistuiko ajatus sivistyneestä kansakunnasta? 1800-luvun fennomaanit olisivat luultavasti hämmästyneitä nähdessään suomalaisten menestyksen PISA-testeissä. Todennäköisesti osa heistä ilahtuisi myös mahdollisuuksien tasa-arvosta, jossa toki edelleen on rakenteellisia esteitä, mutta joka periaatteessa mahdollistaa kenen tahansa kouluttautumisen aina tohtoriksi asti. Kaikille Suomen kansalaisille suunnattu koulutus onkin fennomanian sivistysprojektin kirkkain kruunu, jonka päättäjät toivon mukaan pitävät jatkossakin hienon kansakuntamme jäsenten ulottuvilla.

Medioituneen kulttuurisodan puolustusstrategia

Mitä 1800-luvun sanomalehtikeskusteluun perehtyminen voi opettaa meille nykypäivän mediakeskustelijoille? Yllättävänkin paljon. Tuohon aikaan lehtien toimittajat kertoivat suoraan, minkälaista sisältöä lehti toivoi ja miksi pidempään jatkunut keskustelu lopetettiin. He myös puhuttelivat kirjoittajia alaviitteillä ja lukijapalstalla niistä syistä, miksi heidän kirjoitus oli mahdollisesti hylätty lehdessä. Toimittajat julkaisivat myös editoimattomia kirjeitä näyttääkseen, mikä merkitys kielenhuollolla ja sisältöjen lyhentämisellä oli julkaisun kannalta. Toimittajat eivät pelkästään haukkuneet, vaan antoivat kannustavaa palautetta hylättyjen kirjeiden kirjoittajille, ja suosittelivat näitä tutustumaan uusimpiin suomenkielellä kirjoitettuihin sanakirjoihin ja kirjallisuuteen.

Nykypäivän mediakeskustelua hallitsee pelko ihmisyhteisöjen polarisoitumisesta. Vaikka Suomessa voidaan ainakin toistaiseksi käydä suhteellisen vapaata keskustelua,

sananvapaus ei ole suinkaan itsestäänselvyys. Mediakulttuurin pelisääntöihin kuuluu, että lehden toimitus ja lehden takana vaikuttavat liiketaloudelliset tukijoukot määrittelevät sen, kenen näkökulmat niihin painetaan ja miten laaja yhteiskunnallinen panoraama median ikkunasta näkyy. Kaikki eivät hyväksy valtamedioiden asemaa maallistuneen yhteiskunnan saarnatuolina. Internet ja vaihtoehtomediat ovat tuoneet rinnalle foorumin, joka mahdollistaa vaihtoehtoisten näkökulmien julkituksen. Sen seurauksena syntyy paitsi demokratian kannalta välttämätöntä keskustelua myös voimakasta vastakkainasettelua. Meneillään on eräänlainen medioitunut kulttuurisota, jonka osapuolista ei ole aina selkeää varmuutta. Yhtäältä vastakkain ovat globaalit ja lokaalit näkökulmat, mutta osa keskustelijoista tekee verbaalisia pommi-iskuja silkasta järkyttämisen ilosta.

Miten tässä tilanteessa voitaisiin toimia? Salli minun ehdottaa sinulle, kuuluisaa Tikkakosken mannekiinia mukailen, mediasodankäynnin puolustusstrategiaa.

Kun katsot tai kuuntelet mediaa, kuten sanomalehteä, radiota, televisiota, verkkolehteä, somekeskustelua, valta- tai vaihtoehtomediaa, älä luota ensimmäiseen tunnereaktioosi. Vedä ensin henkeä. Katso tai kuuntele viesti vielä uudelleen. Mieti ennen kuin päätät reagoida suoraan. Voit ajatella tunteella, mutta toimi ajattelemalla. Varmista, että olet selvillä mistä puhutaan, kuka puhuu, mille yleisölle, missä, milloin, miten ja miksi.

Kun olet tyynesti arvioinut viestin mahdolliset taustatekijät, ja osaat vastata edellä mainittuihin kysymyksiin, näet viestin kirkkaammin, ja välttyt aiheuttamasta turhaa mielipahaa niin itsellesi kuin muille. Jos päätät itsekkin osallistua keskusteluun, tee hyvin, ja kunnioita vastapuolen ihmisyyttä siitäkin riippumatta, oletko hänen kanssaan samaa mieltä vai et. Toisen ihmisen kohteleva tasaveroinen keskustelukumppanina avaa tien dialogiin, jossa kummatkin osapuolet voivat oppia jotain sellaista toisiltaan, mitä he eivät tienneet aiemmin.

Kiukuttelu johtaa puolestaan asemasotaan, jossa ihmiset riitelevät asian vierestä, käyvät kiinni henkilöön, eivätkä edes yritä kuunnella, mitä toisella on sanottavana. Omaa ”kotia”, ”uskontoa” ja ”isänmaataan” saa, ja kannattaakin puolustaa, jos tilanne niin vaatii. Toisen kuunteleminen ei vaadi luopumista omista arvoista. Sen sijaan se kyllä edellyttää aitoa uteliaisuutta siitä, miksi hän ajattelee niin kuin ajattelee, ja miksi hän toimii niin kuin toimii. Toisin sanoen on löydettävä Kysymys, johon viesti on yksi mahdollinen ratkaisuehdotus.

Puoliherran peili

Näin lopuksi saatat kaivata vastausta mieltä askarruttavaan kysymykseen. Keitä ovat tämän päivän puoliherrat ja mistä niitä löytää? Jos kysymyksesi otetaan leikkisästi, voit etsiä vastausta populaarikulttuurista ja komiikasta. Puoliherron kaltaisille ilmiöille irvaillaan esimerkiksi Lapinlahden lintujen sketsissä, jossa lakaisukoneen kuljettaja löytää kadulta lompakon, ylpistyy, ja perhe joutuu perikatoon. Aki Kaurismäen Calamarin Unionista (1985) löytyy puolestaan kohta, jossa Mikko Mattilan näyttelijä Frank aikoo pettää porukan hankkiutumalla rikkaan ja akateemisen naisen kumppaniksi. Sivistynyttä matkaseuraa Roomaan etsivä leski antaa kuitenkin Frankille rukkaset, ja ottaa matkalle toisen, omana itsenään esiintyvän Frankin kaverin Frankin,

jota puolestaan näyttölee Puntti Valtonen. Ja kukapa voisikaan olla parempi esimerkki puoliherrasta, kuin aina yhtä eloisa Hyacinth Bouquet.

Pelottavampi vastaus kysymyksesi löytyy paljon lähempää – kenties lähempää, kuin luuletkaan. Seuraavaksi pyydän sinulta omaa uskonhyppyä. Katso aluksi peiliin. Pohdi sen jälkeen, kuka sieltä kurkistaa, ja mikä sinua motivoi esittämään kysymyksesi puoliherrojen henkilöllisyydestä. Ehkä kysymyksesi voisi ajatella toisella tavalla. Kenties vastaus löytyykin peiliin katsojasta (kategorisoijasta), eikä sen ulkopuolelta (kategorisoidusta), kuvitteellisen heimosi ajattelu- ja toimintatavoista (kulttuurisista malleista) tai heimoja ympäröivästä maailmastasi (historiallisesta ajanjaksosta)? Mitä voisit tehdä eri tavalla, jotta voisit ymmärtää paremmin puoliherroja, itseäsi ja muita? Vastaus löytyy alussa esittämästäni ihmistieteiden tarkoituksesta.

Uskon, että tutkimukseni ja siihen valitsemani lähestymistapa voivat auttaa sinuakin hakemaan vastauksia mysteeriisi, vaikka eivät siihen lopullista Totuutta tarjoakaan. Toivon, että sinulla riittää rohkeutta tarkastella asiaa eri näkökulmista, pohtia omien ennakkoluulojesi ja tässä tutkimuksessa esitettyjen tulosten välistä suhdetta, ja muodostaa niiden pohjalta näkemyksesi aiheestani. Mikä tärkeintä, Rakastan joka tapauksessa ihmisyyttäsi, uteliaisuuttasi ja mielipidettäsi, vaikka et olisikaan minun kanssani samaa mieltä.

Mikäli olen onnistunut tehtävässäni, väitöskirjassa esittämäni kysymykset voivat kannustaa myös sinua kiinnittämään huomioita sananvalintoihin ja ajattelutapoihin, jotka erottavat meidät kanssakulkijoistamme erilaisilla keinotekoisilla ja kuvitteellisilla rajoilla. Tutkimukseni teorit, käsitteet ja menetelmät osoittautuivat ainakin itselleni erinomaisiksi työvälineiksi ihmisyyden ymmärtämisessä. Ne rohkaisivat minua ajattelemaan uudelleen niitä tapoja, joilla luokittelin ihmisenä paitsi itseäni myös omaksi kokemiani heimoja suhteessa aikaan, paikkaan, tilaan, muihin ihmisiin ja minua ympäröivään maailmaan. Ikää, sukupuolta, etnisyyttä tai ihonväriä koskevat luokittelut saattavat toki opastaa meitä merkitysten entropiassa, mutta ne eivät saa estää meitä kohtelemasta ihmisiä ihmisinä.

Ehkä puoliherroja käsitelleet sanomalehtikeskustelut opettavatkin meille sen, ettei ihmiselomme tarinassa ole yksiselitteisiä Hyviä tai Pahoja? Ehkä meidän kaikkien peilistä kurkistaa hämmentynyt Ruma, jolla ympäristön paineistakin huolimatta on lopulta vapaa tahto päättää siitä, miten hän haluaa päivittäin kohdata itsensä, ja muut ihmiset, tilanteessa kuin tilanteessa.

Seuraavaksi sinunkin on aika kohdata kiirastulesi. Et voi enää perääntyä. Mutta älä pelkää: olet jo miltei perillä. Seuraavaksi uskonhyppysi tapahtuu. Älä enää katso kategoriaan. Katso kategorian takana piileskelevän kanssakulkijasi sisimpään.

Katso ihmistä.

FT Konsta Kajander on kumulainen etnologi Jyväskylän yliopistossa ja J@rgonian emeritus päätoimittaja (2015–2018). Hän on parhaillaan mukana projektissa, jonka jäsenet pyrkivät toimimaan rauhanvälittäjinä viestintäteknologisen murroksen aiheuttamassa kulttuurisodassa.

Kirjallisuus

Dunér, David. 2019. Human Mind in Space and Time: Prolegomena to a Cognitive History. Teoksessa *Cognitive History. An Introduction to a Historical Methodology*, toim. David Dunér ja Christer Ahlberger, 3–34. Berlin; Boston: De Gruyter Oldenbourg.

Kajander, Konsta. 2013. Mitä annettavaa filosofisella hermeneutiikalla on etnologialle? *Elore* 20, 2: 66–76. <https://doi.org/10.30666/elore.79088> [Haettu 31.10.2020]

Kajander, Konsta. 2018. Yhteiskuntatieteiden mielellinen käänne. Kirja-arvio Antti Gronowin ja Tuukka Kaidesojan toimittamasta teoksesta *Ihmismielen sosiaalisuus*. *Elore* 25, 1: 197–201. <https://doi.org/10.30666/elore.72978> [Haettu 31.10.2020]

Kajander, Konsta. 2019. Opiskelija, varo monotieteisyyden houkutuksia! *What the Hela?* <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201909114097> [Haettu 31.10.2020]

Kajander, Konsta. & Tuomas Laine-Frigren. 2018. Tieteenhistoria kuuluu kaikille. – *Tiedeblogi*. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201805112533> [Haettu 31.10.2020]

Kajander, Konsta. & Jelena Salmi. 2018. Sense and Sensibility – Ethnology of Affect: 10th Ethnology Days in Pori, Finland, 15–16 March 2018. – *Ethnologia Fennica* 45: 139–142. <https://journal.fi/ethnolfenn/article/view/74433> [Haettu 31.10.2020]

Valtonen, Heli. 2003. Kognitiivinen näkökulma historiaan. Teoksessa *Toivon historia. Toivo Nygårdille omistettu juhlakirja*, toim. Kalevi Ahonen, Petri Karonen, Ilkka Nummela, Jari Ojala ja Kustaa H.J. Vilkuna, 367–377. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos.